

*Militarizam, rat, sigurnost*Izvorni znanstveni rad
UDK 327.01 + 321.01 + 342**Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa**

Mario Nobilo

*Institut za zemlje u razvoju, Zagreb**Sažetak*

Predmet razmatranja jedan je od najčešće upotrebljivanih i najmanje razjašnjenih pojmova u vanjskoj politici i teoriji međunarodnih odnosa: pojam sigurnosti. On se najčešće susreće u razmatranju problema unutrašnje stabilnosti političkih sistema, zaštite suvereniteta, osiguranja mira i razvoja i interesâ razoružanja. Javna sigurnost znači osiguranje reda i poštivanje zakonitosti, suzbijanje kriminala i terorizma, a *državna sigurnost* osiguranje trajnosti političkog sistema i ustavnog poretka. *Nacionalna sigurnost* definirana je kao napor svake nacije/države da očuva suverenitet, teritorijalni integritet, fizički opstanak stanovništva, političku nezavisnost i pravo na razvoj. *Regionalna sigurnost* određuju ukupni politički, ideološki, ekonomski i drugi odnosi u regiji, kao i interesi velikih sila. *Međunarodna sigurnost* nije puki zbroj nacionalnih sigurnosti svih država, nego i opredjeljenje za odgovarajuće vrijednosti u međunarodnim odnosima. *Kolektivna sigurnost* jest instrument zaštite regionalne i međunarodne sigurnosti. Autor posebno razmatra sigurnost *zemalja u razvoju* kao izdvojen model u međunarodnim odnosima.

Pojam sigurnosti jedan je od najčešće upotrebljivanih i najslabije objašnjenih pojmova u terminologiji međunarodnih odnosa, kako u svakodnevnoj vanjskopolitičkoj komunikaciji, tako i u teoriji međunarodnih odnosa. Sigurnost se u međunarodnim odnosima pojavljuje kao najvažniji cilj međunarodnog djelovanja država i jedno od područja na kojemu se dodiruju unutrašnja i vanjska politika.

Unutrašnji i vanjski faktori sigurnosti svake zemlje čine složen splet *inputa* i *outputa* koje države nastoje kontrolirati svim sredstvima da bi postale željenu ili zadovoljavajuću razinu svoje sigurnosti. Sigurnost svake države zato podrazumijeva ovladavanje sredstvima, metodama i situacijama koje joj garantiraju punu suverenost u političkim, ekonomskim, vojnim i

zina unutrašnja stabilnost, legitimnost vladajuće elite i kohezija prema okolini.

Zbog svega toga ostvarivanje *javne sigurnosti* (suzbijanje nereda, kriminala, terorizma i sl.) nije presudno samo za politički kredibilitet vladajuće elite, već i za stupanj identifikacije stanovništva s vlastitom državom i političkim sistemom, a time i spremnost stanovništva na obranu od vanjske opasnosti svim sredstvima. Ti se ciljevi lakše postižu otklanjanjem uzroka koji dovode do asocijalnog i »antidržavnog« ponašanja pojedinaca ili grupa nego represijom. Riječju, unutrašnja se kohezija svakog društva dugoročno najviše testira na ostvarivanju prihvaćenih društvenih vrijednosti — posebno sloboda, demokratizacije političkog života, nacionalne ravnopravnosti i dinamičnoga društvenog razvoja.

Sigurnost svake države, dakle, okrenuta je unutra — prema postizanju javne sigurnosti, legaliteta i legitimiteta vlasti, unutrašnje kohezije i razvojnih ciljeva — i vani, kao obrana od vanjske vojne agresije i podriivanja egzistencije države i njezinog stanovništva drugim sredstvima.

Riječima O. Vitala »sigurnost, u biti negativan pojam, jest odsustvo stvarne ili doživljene prijetnje, bilo da ona proizilazi iz vanjskih izvora, bilo unutrašnjih nemira ili ekonomskih dispariteta i nejednakosti« (Vital 1967: 67).

Primarni cilj *državne sigurnosti* jest osiguranje trajnosti njezinoga političkog sistema, tj. ustavnog poretka zemlje. Taj je interes najdirektnije vezan uz interese elite (klase) na vlasti, koja ga u svim društvima nastoji prikazati kao interes cijelog društva. Ako se interesi elite i stanovništva u tome razilaze, postavlja se pitanje legitimnosti postojeće elite i legitimnosti revolucije, kojoj cilj može biti rušenje postojeće elite (klase) na vlasti, ali je često mnogo širi i smjera na obaranje (promjenu) ustavnog poretka.

... »Treba primijetiti da naše isticanje sigurnosti vladajuće elite prije nego države (koja je mistična apstrakcija) sadrži dva problema sigurnosti: *vanjski* koji se odnosi na strane intervencije, regionalne konflikte između suprotstavljenih elita (što povremeno vodi ka separatizmu i građanskim ratovima), kao i vertikalne konflikte između elita i masa (koje se često ispoljavaju u pobunama, terorizmu i gerilskim pokretima)« (Hettne 1984: 64).

Prema mišljenju Spykmana, pozicija koju država zauzima u svijetu i njezin odnos prema drugim centrima moći definiraju njezin problem sigurnosti. Zato se međunarodni položaj države i njezina nacionalna sigurnost neprestano snažno prožimaju (Spykman 1944).

»Premda iščezavanje države ne bi nužno značilo gubitak bilo koje druge vrijednosti osim suvereniteta, sve dok države ostaju dominantna forma političke organizacije u međunarodnoj zajednici nacionalna će sigurnost biti potrebna da zaštiti mnoge vrijednosti, uključujući i sam život. Traženje sigurnosti jest dominantna snaga u međunarodnim odnosima. Zato je nesigurnost inherentna sistemu mnoštva država« (Schleicher 1962: 122).

Stupanj stvarne opasnosti za državnu sigurnost i ustavni poredak svake zemlje najviše, dakle, ovise o unutrašnjim odnosima, koji određuje stupanj demokracije, društvene kohezije i društvenog razvitka i o odnosu međunarodne sredine prema konkretnom političkom entitetu, odnosno skali motiva

Stupanj prihvatljive (»normalne«) unutrašnje i vanjske sigurnosti ovisi, dakle, o političkoj stabilnosti u državi, regiji i međunarodnoj zajednici, odnosno poštivanju definiranih i prihvaćenih pravila političke igre, u kojima je eventualna unutrašnja ili međunarodna promjena rezultat pouzdanosti i predvidivosti političkog procesa. Time se države nastoje zaštititi od nemoralnih i iracionalnih vidova političke borbe (npr. terorizma, genocida, progona, nepotrebnog razaranja i sl.).

U tom pogledu nema bitne razlike između državne i nacionalne sigurnosti. *Pojam nacionalne sigurnosti* podrazumijeva osiguranje od vanjskog napada, očuvanje teritorijalnog integriteta, suvereniteta i političke nezavisnosti države. Nacionalna sigurnost, na neki način, upućuje na značenje koje se pridaje naciji/državi, tj. samostalnoj državi kao najboljem okviru za postizanje vitalnih interesa svakog naroda, u prvom redu njegovo fizičko preživljavanje na zadanom teritoriju i ukupan društveni razvoj.

Vojin Dimitrijević dijeli vrijednosti sadržane u nacionalnoj sigurnosti u pet grupa: (1) opstanak, (2) teritorijalni integritet, (3) politička samostalnost, (4) kvaliteta života, (5) otvorenost definicije nacionalne sigurnosti (Dimitrijević 1973: 11).

Prema mišljenju ovoga autora, opstanak (samoodržanje) jest logičan cilj svake jedinice i svake političke organizacije, a podrazumijeva u prvom redu opstanak države kao političke zajednice (subjekta) s punim identitetom, zatim nacionalni opstanak, (koji se nužno ne mora poklapati s opstankom konkretne države) i fizičko preživljavanje stanovništva (zaštita od genocida i oružja za masovno uništenje). Slijedeći u sistemu vrijednosti jest teritorijalni integritet, jer teritorij je neophodan atribut državnosti, a njegova cjelovitost temeljno pravo država i uporište njihova digniteta. Političku samostalnost (nezavisnost, suverenost) autor također izdvaja kao treći element koji državu čini subjektom međunarodnog prava, pri čemu praksa obiluje nizom paradoksa gdje je u ime veće sigurnosti došlo do sužavanja političke samostalnosti (npr. stupanjem u vojne paktove). Kvaliteta života kao četvrti element postaje danas sve značajnijim, naročito u razvijenim sredinama gdje se nacionalizam izvio ili se vjerojatnost rata smatra minimalnom, pa osiguranje blagostanja izbija u prvi plan. Otvorenost definicije nacionalne sigurnosti posljednji je u spletu vrijednosti koje čine nacionalnu sigurnost. Ona omogućuje da konkretne okolnosti (»životni interes«) presude o prioritetima sigurnosti i stvarnom ponašanju država u zaštiti interesa vlastite sigurnosti (Dimitrijević 1973: 15-18).

Nacionalna sigurnost očito nema unaprijed jasno definiran sadržaj niti se precizno može izmjeriti opasnost koja državi i njezinu stanovništvu prijeti iznutra i izvana. Ona ovisi o percepciji nacionalne sigurnosti, što je po definiciji subjektivan kriterij koji je obično izložen zloupotrebi elite (klase) na vlasti koja nacionalnu sigurnost definira kroz prizmu vlastitih interesa.

Kao što primjećuje Karl Deutsch »to je neka vrsta Parsisova zakona nacionalne sigurnosti: nacionalni je osjećaj nesigurnosti direktno ovisan o njezinoj moći. Što je zemlja veća i moćnija, to više njezini lideri, elita a često i stanovništvo, povećavaju razinu svojih aspiracija u međunarodnim odnosima« (Deutsch 1978: 101).

Opasnosti koje prijete nacionalnoj sigurnosti država jesu promjenljive veličine pa je većina definicija sigurnosti aktivistička, tj. podložna stalnom preispitivanju temeljnih interesa i vrijednosti države i njezinih odgovora na te izazove. Kod malih zemalja nacionalna sigurnost se uglavnom ograničuje na zaštitu od potencijalnog ili stvarnog napada, a rastom veličine zemlje po pravilu se proširuju i granice nacionalnih interesa (»ideala«) i ciljeva koje treba štiti. »Apsolutna sigurnost« u tom smislu podrazumijeva težnju supersila da ovladaju svijetom, što nužno rezultira imperijalizmom.

»Samoočuvanje podrazumijeva sve zahtjeve usmjerene na održavanje, zaštitu ili obranu postojeće distribucije vrijednosti, obično nazvanim *status quo*. Može se smatrati da uključuje nacionalnu nezavisnost i teritorijalni integritet domovine, a može uključivati i cijeli katalog »vitalnih interesa« — od tampon zona i zona utjecaja do zaštite investicija i građana u inozemstvu« (Wolfers 1962: 86).

Ali, kako se ni u prošlosti ni danas ne može naći primjer potpuno sigurne države ni prema subjektivnim ni prema »objektivnim« kriterijima, svaka definicija nacionalne ili međunarodne sigurnosti podrazumijeva »normalni« stupanj sigurnosti, prihvatljiv i poželjan većini zemalja.

Navedena nas analiza upućuje na definiciju nacionalne (državne) sigurnosti: nacionalna sigurnost podrazumijeva složenu interakciju političkih, ekonomskih, vojnih, ideoloških, pravnih, socijalnih i drugih unutrašnjih i vanjskih društvenih faktora, kroz koju pojedine države različitim instrumentima nastoje osigurati »normalne«, tj. prihvatljive uvjete očuvanja suvereniteta, teritorijalnog integriteta, fizičkog opstanka stanovništva, političku nezavisnost i mogućnost za ravnopravan, skladan i brz društveni razvoj.

Jedna od najvećih opasnosti koje prijete sigurnosti država jest vojni poraz u oružanom sukobu, pa se često pogrešno nacionalna sigurnost ograničuje samo na *vojnostratešku sigurnost*, a rješenje problema nacionalne sigurnosti traži gomilanjem vojne sile (moći). Takvom uskom poimanju sigurnosti nedostaju drugi elementi nacionalne snage i odvratanja (ekonomska snaga, unutrašnja stabilnost, međunarodna integracija, motiviranost stanovništva na »totalnu obranu« itd.). Takav koncept sigurnosti zanemaruje suptilnu igru povjerenja/nepovjerenja koja stalno postoji u međunarodnim odnosima, a koja iznova relativizira i revalorizira postojeću vojnu snagu i mreže savezništva.

Zato bi, kao što ističe Radovan Vukadinović, bilo pogrešno fetišizirati silu, koja nije neizmjenjiva kategorija, niti se danas, bez obzira na njezin kvantum, uz njezinu pomoć mogu realizirati svi nacionalni interesi država« (Vukadinović 1978: 43).

Sigurnost nije ekvivalentna vojnoj snazi zemlje. Naprotiv, rastuća sigurnost, pojedinačna ili kolektivna, podrazumijeva smanjenje potrebe za vojnom snagom u korist općeg razvoja.

»Sigurnost u mnogim državama znači nacionalnu obranu koju one izjednačuju s borbenom gotovosću zemlje. Oni vjeruju da disciplinirane oružane snage, opremljene modernim oružje, mogu pružiti potrebnu razinu sigurnosti i osigurati nacionalno preživljavanje. Nasuprot tome, postoji dru-

nim društvenim interesima. One vjeruju da sigurnost može biti postignuta nevojnim sredstvima, kao što su obrazovanje, zaposlenost, socijalno blagostanje, stanovi, zdravstvena zaštita, očuvanje čovjekove okoline, uspostavljanje pravednoga međunarodnog ekonomskog poretka itd.» (Cheema 1983: 364).

U svijetu rastuće integracije, međuzavisnost država — bila ona institucionalizirana ili ne — najprije se ostvaruje na regionalnom planu, a opasnosti i stvarne povrede sigurnosti najčešće dolaze iz regionalnog susjedstva. Zato je *regionalna sigurnost* jedna od primarnih ciljeva svih država i međunarodne zajednice. Ona je određena stanjem ukupnih političkih, ideoloških, vojnih, ekonomskih, kulturnih, vjerskih i drugih odnosa u regiji, kao i mrežom bilateralnih i multilateralnih odnosa s izvanregionalnim državama (naročito velikim silama) i međunarodnim organizacijama. Ona je podložna subjektivnoj percepciji i interakciji unutrašnjih i vanjskih faktora, kao i u slučaju nacionalne sigurnosti.

Međutim, ona nije puki zbroj nacionalnih sigurnosti država regije, već odražava odnose povjerenja/nepovjerenja, suradnje sukoba u cijeloj regiji i značajno utječe na percepciju nacionalne sigurnosti svake države i akcije koje se poduzimaju za njezinu zaštitu. Po pravilu je regija nesigurnija što su zemlje-članice na nižem stupnju društveno-ekonomskog razvoja (ili s izrazitim neujednačenostima u postignutom razvoju), a znatno manja ako je postignut veći stupanj organske integracije u regiji, tj. stvarne međuovisnosti koju prati i adekvatna institucionalizacija integracijskih procesa u regiji i mreža mjera i instrumenata za jačanje povjerenja.

Međunarodna sigurnost također nije puki zbroj nacionalnih sigurnosti država-članica međunarodne zajednice. Ona, u prvom redu, podrazumijeva otklanjanje opasnosti od masovnih razaranja i uništenja cijele planete svjetskim ratom ili sukobima u kojima bi bila upotrebljena sredstva masovnog uništenja. Definicija međunarodne (univerzalne) sigurnosti, nažalost, podrazumijeva hijerarhiju ratova na one koji ugrožavaju interese svih država i »ograničene«, »lokalne ratove« ili sukobe »niskog intenziteta«.

Prema mišljenju Vojina Dimitrijevića, »međunarodna sigurnost nije samo zbir stratejskih nacionalnih bezbednosti jer je i nacionalna bezbednost shvaćena šire (ravnopravnost, nezavisnost, samostalnost, slobodan razvitak), već i opredeljivanje za odgovarajuće vrednosti u međunarodnim odnosima pa i u odnosima unutar država (demokratija)« (Dimitrijević 1973: 47).

Dinamika nacionalnog preživljavanja u međuovisnom svijetu zahtijeva odgovarajuće i općeprihvaćene međunarodne vrijednosti na kojima se temelje praksa i regulatorni mehanizmi međuovisnosti.

Međunarodna sigurnost u povijesnom presjeku odražava složenost i slojevitost međunarodnih odnosa, razinu integracije i globalizacije svjetskog razvoja, strukturne i druge razvojne disproporcije, ranija povijesna iskustva u obrani sigurnosti, efikasnost ili neefikasnost starih i novih mehanizama očuvanja nacionalne i međunarodne sigurnosti, glavna ideološka strujanja u svijetu, vojne odnose snaga itd.

Međunarodna sigurnost odražava i razinu povijesne svijesti o neminovnosti koegzistiranja različitih država i ideologija, te suradnje i mirnog rje-

Sigurnost je sve manje nacionalni, regionalni ili parcijalan uspjeh unutar ravnoteže snaga između blokova, ili pak unutar jedne regije, i sve se više ostvaruje jačanjem i razvojem međunarodne sigurnosti. Stoga veća međuovisnost u svijetu pozitivno utječe na međunarodnu sigurnost, a nacionalna se sigurnost unapređuje povećanjem integracije pojedine države u suvremenim međunarodnim, političkim, ekonomskim, kulturnim i drugim odnosima.

Sigurnost država postala je izrazito složenom u međunarodnim odnosima nakon pojave stotinjak novih država na svjetskoj pozornici naroda. Očuvanje sigurnosti više od 160 država s različitim političkim sistemima, nejednakom ekonomskom, političkom ili vojnom snagom i neujednačenom razinom postignutog razvoja, postaje izrazito složen i težak zadatak. Države su dinamični politički, privredni i društveni »organizmi«, pa složenost ukupnih međunarodnih odnosa i burne društvene promjene u svijetu sadrže visok stupanj destabilizacije.

Ugrožavanje nacionalne sigurnosti pojedinih zemalja sve je opasnije za svjetski mir: postalo je, naime, očitim da će sigurnost u daljnjem povijesnom razvitku biti univerzalna ili je neće biti!

»Međunarodna sigurnost kao skup mjera koje će garantirati normalno postojanje svih država i eliminiranje rata, bitan je, stoga, preduvjet opstanka i razvoja međunarodne zajednice« (Vukadinović 1982: 50).

Pojam *kolektivne sigurnosti* nije istoznačan s pojmom međunarodne sigurnosti, već je ona instrument zaštite sigurnosti u međunarodnim odnosima. Tim se sistemom rat kao sredstvo vanjske politike stavlja izvan zakona, a predviđene su sankcije prema prekršiteljima izvan ili unutar tog sistema ako do rata ipak dođe. Osnovni princip ovog sistema jest obaveza pritižanja u pomoć žrtvi agresije, a podrazumijeva i preventivnu djelatnost za njihovo sprečavanje. Ovi sistemi sigurnosti obično su ravnodušni prema ratovima i sudbini udaljenih naroda i država, pa ne mogu biti dovoljan garant međunarodne sigurnosti u sve međuovisnijem svijetu.

»Kolektivna bezbednost je prema tome jedno sredstvo za zaštitu bezbednosti, nacionalne i međunarodne, ograničeno time što je usredsređeno na primjenu sile i odgovor na nju. Ono ne može da deluje samo, ni zbog preduslova koje traži ni zbog ograničenog cilja koje ima. Otuda je potrebno koristiti druga sredstva da bi se postigle pretpostavke za kolektivnu bezbednost i postigla potpunija međunarodna bezbednost« (Dimitrijević 1973: 67).

Nacionalna i međunarodna sigurnost je prvi cilj UN koji se ističe u članu 1. *Povelje Ujedinjenih naroda*. *Poveljom* su preciznije određeni pojam i sadržaj mira i sigurnosti i precizirane obveze i prava država na tom planu. Iako se svjetski mir ne održava samo pravnim normama, bez određenog minimuma poštivanje normi međunarodnog prava ne može se ni zamisliti očuvanje svjetskog mira.

Iako postoji precizan instrumentarij sankcija protiv prekršitelja međunarodnog mira, pravni instrumentarij nije najefikasnije sredstvo za učvršćivanje sigurnosti ugroženih zemalja. U sprečavanju povreda sigurnosti mnogo su efikasnije indirektno sankcije, kao i sankcije koje nisu pravne prirode. Zbog povrede međunarodne sigurnosti nekažnjene ostaju uglavnom

postojanje određenih pravnih pravila ipak znatno pridonosi nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, jer bi pravni kaos presudno utjecao i na ukupne međunarodne odnose, naročito u onim osjetljivim pitanjima međusobnog odnosa država (teritorij, granice, sukcesija prava i obveza, uzajamna potraživanja, suverenitet itd.) koja mogu biti uzrokom ili povodom sukoba.

Kao što ističe Vladimir Degan »pravna pravila ne mogu neposredno 'propisivati' sigurnost budući da je ona jedino stanje u međunarodnim odnosima. Takva pravila bila bi lišena značaja i time bi se odmah stvorio toliki sukob između normativnog i stvarnog koji se tim 'normativnim' putem ne bi mogao premostiti« (Degan 1982: 63).

Međunarodna sigurnost nije samo puko odsustvo svjetskog rata nego sadrži i one humanitarne vrijednosti za koje se zalaže *Povelja Ujedinjenih naroda*. Zato unapređenje ovih prava indirektno pridonosi međunarodnom miru i sporazumijevanju.

Međunarodna sigurnost podrazumijeva neometanu i ravnopravnu participaciju države u međunarodnoj podjeli rada, na međunarodnom tržištu radne snage, kapitala i tehnologije — drugim riječima, pravo na neometan razvoj. Nacionalnu sigurnost naročito mogu ugroziti različiti oblici ekonomskih blokada, bojkota, stresova na tržištu sirovina, dužnička ovisnost, ovisnost o stranim stručnjacima, tehnologiji i paketima vojne i ekonomske pomoći itd.

Sigurnost države znači stvaranje uvjeta za ravnopravan, miran i skladan razvoj narodâ unutar njihovih država. Potpuna međunarodna sigurnost ukinula bi potrebu za represivnim garancijama integriteta zemalja i stvorila uvjete za potpuno razoružanje. Postizanje takve sigurnosti neizmjereno bi pridonijelo razvoju i demokraciji.

Sigurnost države u međunarodnoj zajednici pretpostavlja njezinu aktivnu i ravnopravnu interakciju s užom i širom međunarodnom okolinom kojom ona jača svoju stabilnost, unutrašnji razvoj, ravnopravnost i teritorijalni integritet. Sigurnost države, dakle, podrazumijeva sklad ukupnih odnosa s drugim zemljama, što garantira njezin teritorijalni i državni kontinuitet u vremenu i prostoru, te stvara uvjete za sve veću integraciju u svjetske reprodukcijske, političke, kulturne i druge tokove.

Sigurnost zemalja u razvoju može se promatrati kao izdvojen model u međunarodnim odnosima jer se zemlje u razvoju samo jednim dijelom ponašaju prema obrascima međunarodnih odnosa i vanjske politike razvijenih zemalja; njihovi su problemi unutrašnje nacionalne, regionalne i međunarodne sigurnosti u velikoj mjeri specifični, a to su i područja na kojima se stvarno ratuje. Zbog toga one čine najnestabilniju grupu zemalja u svijetu.

Za većinu zemalja u razvoju karakteristično je da su interesi nacionalne i međunarodne sigurnosti u većoj mjeri nadređeni drugim prioritetnim interesima — ekonomskom razvoju, demokratizaciji političkog sistema, međunarodnom komuniciranju itd. Za očuvanje mira i sigurnosti u mnogim zemljama u razvoju ulažu se proporcionalno veći naponi u odnosu na raspoložive mogućnosti, s često dramatičnim posljedicama na drugim poljima društveno-ekonomskog razvoja. Zemlje u razvoju pokazuju izrazitu sprem-

sigurnost i stabilnost malih ili mladih država najprimarniji zadatak većine režima u zemljama u razvoju.

Sigurnost zemalja u razvoju postala je i jednom od glavnih briga svjetske zajednice. Za razliku od stalno prisutne opasnosti nuklearne kataklizme u sukobu blokova, ratovi i sukobi koji se događaju u svijetu u razvoju — stvarni su. Uobičajeno je nazivati ove sukobe lokalnim, premda su mnogi od njih mogli detonirati šira vojna sukobljavanja koja bi ugrozila svjetski mir (Bliski istok, Zaljev, Indokina, istočno Sredozemlje, jug Afrike itd.).

Sve većom integracijom zemalja u razvoju u međunarodne odnose problemi njihove sigurnosti ugrađuju se u međunarodnu sigurnost, tj. nadrastaju nacionalni i regionalni značaj. Svijet postaje sve složeniji i međuovisniji »organizam«, pa oboljenja jednoga njegova dijela izazivaju ozbiljne i opasne disrupcije u funkcioniranju ostalih.

Vojnostrateški odnosi supersila i blokova i u narednim će desetljećima presudno utjecati na međunarodnu sigurnost i mir u svijetu, ali je njihov sukob sve manje vjerojatan. Držimo, međutim, da će sadašnji trend popuštanja napetosti i smanjenje naoružanja biti nastavljen i nakon istjecanja mandata Ronalda Reagana ili eventualna silaska Mihaila Gorbačova s političke scene SSSR-a.

Poslijeratna povijest dovela je do stvaranja, ali i brzog raspada vojnih saveza u funkciji blokovske politike, no disonantne su tendencije sve prisutnije i unutar postojećih blokova. Svijet se kreće ka afirmaciji međunarodnih i nacionalnih oblika učvršćivanja sigurnosti sa stanovitim, ali ne i monolitnim, usuglašavanjem nacionalnih interesa s drugim zemljama. Istodobno se zaoštava napetost u odnosima Sjevera i Juga, koji ipak nisu poprimili forme vojnog grupiranja ili sukobljavanja, niti je realno očekivati takav razvoj situacije. Ipak, nagomilani razvojni problemi i razvojne disproporcije između razvijenih i zemalja u razvoju povećavaju izgled vojnih sukoba između nekih razvijenih zemalja i zemalja u razvoju (npr. britansko-argentinski rat za Malvine) ili između grupe razvijenih i zemalja u razvoju (akcija zapadnih zemalja u Zaljevu 1987. godine). Osnovne povijesne proturječnosti na liniji Sjever/Jug odnosno razvoj/nerazvoj prenose lančane poremećaje i na ukupnu međunarodnu sigurnost.

Postoje značajne razlike u nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti razvijenih zemalja i zemalja u razvoju: sigurnost razvijenih zemalja temeljitije je i sadržajnije ugrađena u međunarodne odnose; zahvaćena je opsežnijom međunarodnopravnom regulativom; iza nje stoje stabilne i jake privrede i uvjerljiva vojna snaga; pokrivena je različitim obrambenim savezima i »nuklearnim kišobranama«, te je uspostavljena ravnoteža straha u kojoj povreda nacionalne sigurnosti razvijenih zemalja vodi gotovo sigurno u svjetsku katastrofu.

Mnogi problemi sigurnosti razvijenih zemalja umanjeni su razvijenim komunikacijama unutar razvijenog svijeta i rastućom međuovisnošću i sve snažnijim regionalnim integracijskim procesima (u Zapadnoj Evropi i Sjevernoj Americi).

Nasuprot tome, nacionalnu i međunarodnu sigurnost zemalja u razvoju...

slabije međusobne veze, niža razina integriranosti u regiji i u međunarodnoj zajednici i slabiji regionalni integracijski procesi.

Stabilnost i sigurnost zemalja u razvoju u manjoj mjeri jamče međunarodni ugovori, priznate granice, tradicija dobrih odnosa, razvoj i razvojna međuovisnost. Povreda sigurnosti pojedine zemlje u razvoju, odnosno narušavanje međunarodne sigurnosti u pojedinim regijama u razvoju, manje su rizične i zato česte. Vojnopolitički aranžmani, obrambeni sporazumi i slične garancije sigurnosti znatno su rjeđe, nepostojanije i nepouzdana između zemalja u razvoju. Prisutniji i uvjerljiviji su takvi aranžmani s nekom velikom silom, ali su tada obično u funkciji blokovske politike i strane vojne prisutnosti, što može imati, a često i ima, suprotan učinak na sigurnost pojedine zemlje ili regije u razvoju.

Za sigurnost zemalja u razvoju specifično je i to da su mnoge povrede i prijetnje nacionalnoj i regionalnoj sigurnosti po uzroku i nastanku sve češće unutrašnje prirode. Premda povrede unutrašnje sigurnosti postoje i u razvijenim zemljama, ugrožavanje državne sigurnosti zbog etničkih, vjerskih, rasnih i socijalnih sukoba prisutnije je u zemljama u razvoju. Teško je zamisliti da bi zbog unutrašnjih, socijalnih, vjerskih ili etničkih sukoba došlo do strane intervencije, primjerice, u Španjolskoj, Velikoj Britaniji, Kanadi ili Italiji. Poljsko iskustvo pokazuje da se od strane vojne intervencije danas zaire i unutar istočnog bloka, iako su na taj način ranije »rješavani« unutrašnji politički sukobi u lagerskim zemljama.

Intervencije u zemljama u razvoju, bez obzira na njihove ciljeve ili legalitet (primjerice, Tanzanije u Ugandi, JAR u okolnim zemljama, Francuske u frankofonskim zemljama Afrike, Belgije u Kongu, Kube u Angoli, SSSR-a u Afganistanu, Vijetnama u Kampučiji itd.), smatraju se »normalnim« instrumentima vanjskopolitičkog ponašanja prema zemljama tzv. trećeg svijeta.

Unutrašnji sukobi u zemljama u razvoju nisu samo problem unutrašnjih odnosa zemlje, koje ona ima suvereno pravo rješavati vlastitim snagama, već se smatra legitimnim da se takve situacije koriste za vojnu intervenciju i različite povrede sigurnosti od strane drugih zemalja, bez obzira na stav vlade i naroda ugrožene zemlje.

Nacionalna sigurnost pojedine zemlje u razvoju lakše postoje predmetom međunarodne sigurnosti ako su ugroženi važni vojnostrateški, siroviniski, politički ili ekonomski interesi velikih sila. Nacionalna sigurnost zemalja u razvoju rjeđe biva internacionalizirana iz principijelnih razloga (suverena jednakost, samostalnost, pravo na nemiješanje u unutrašnje stvari, teritorijalni integritet itd.). Ukoliko ne postoji stvarna suverena jednakost između malih i velikih, tj. između razvijenih i nerazvijenih zemalja, utoliko je i nacionalna sigurnost zemalja u razvoju taktično i interesno, a ne strateško i principijelno pitanje.

Sigurnost zemalja u razvoju specifična je u:

(a) utjecaju dominirajućih vojnih strategija i vojnoblokovskih doktrina na sigurnost ovih zemalja;

(b) problemu odnosa sigurnosti i razvoja;

(c) suprotstavljanju »vertikalnih« (Sjever/Jug) »horizontalnim« (Istok/Zapad) tendencijama sigurnosti.

- (d) neprevladanim oblicima ekonomske, financijske, tehnološke, kulturne i razvojne ovisnosti;
- (e) neprimjerenosti uvezenih vojnih doktrina i moderne vojne tehnologije stvarnim obrambenim potrebama zemalja u razvoju;
- (f) pojavi regionalnih hegemonija među zemljama u razvoju;
- (g) naslijeđenim graničnim i teritorijalnim problemima iz doba kolonijalizma;
- (h) rasplamsavanju nacionalizma, vjerskog i rasnog fanatizma;
- (i) mjestu i ulozi vojne industrije u privrednim organizacijama zemalja u razvoju i militarizaciji privrednog i političkog života;
- (j) nasilnim, revolucionarnim promjenama i pitanju legitimnosti postojećih režima;
- (k) novim oblicima kolektivne sigurnosti između zemalja u razvoju;
- (l) mjestu i ulozi zemalja u razvoju u izgrađivanju novog međunarodnog sigurnosnog poretka.

Živimo u vrijeme strukturnih promjena u međunarodnim odnosima koje sadržavaju povećane opasnosti za unutrašnji, regionalni i međunarodni mir. Te se strukturne promjene posebno odnose na zemlje u razvoju koje su uključene u ekonomske i političke reforme, kao i one koje su odabrale orijentaciju na vlastite snage. Strukturne promjene ili zatvaranje u sebe, tj. ograničene autarkične mogućnosti, sadrže u sebi veliki potencijal destabilizacije.

Angažiranje u otklanjanju nestabilnosti u zemljama u razvoju i nepovjerenja u odnosima Istok/Zapad pravi je izlaz iz postojeće krize razvoja i krize sigurnosti u međunarodnim odnosima i način ostvarivanja miroljubivih međunarodnih odnosa. Postizanje pune sigurnosti nije moguće bez bržeg i skladnijeg razvoja nerazvijenih zemalja i bez premještanja težišta sigurnosti s država na cijelu međunarodnu zajednicu. Mir je nedjeljiv i razvoj je nedjeljiv, pa postizanje međunarodne sigurnosti (tj. ostvarenje novoga sigurnosnog poretka) mora biti dio borbe za prevladavanje ekonomskih i razvojnih teškoća svih a posebno zemalja u razvoju. Pravo na mir i pravo na život ne mogu se ostvariti bez procesa razoružanja, koji nema više samo moralnu, političku i pravnu, nego sve više i ekonomsku i socijalnu argumentaciju.

Razvoj — shvaćen na ovaj način — zahtijeva korjenite promjene u međunarodnim odnosima i promjenu u sagledavanju i rješavanju problema sigurnosti; u svom najširem značenju nije ostvariv bez jačanja međuovisnosti svijeta na osnovama ravnopravnosti, uzajamnosti i slobode. Razvoj je jedina realna osnova svjetske integracije, prevladavanja opasnih ideoloških, političkih i vojnih podjela te smirivanja kriznih žarišta.

Sigurnost, razoružanje i razvoj čine stratešku okosnicu borbe za demokratizaciju i humanizaciju međunarodnih odnosa.

CITIRANI IZVORI:

- CHEEMA, P. I. (1983), »Nonalignment and the Security of Small States«, *The Non-aligned world*, 3, 1983.
- DEGAN, V. (1982), »Sigurnost kao međunarodnopravna kategorija«, u: Bekić, D. i dr., *Sigurnost malih država*, Zagreb, IZUR.
- DEUTSCH, K. (1978), *The Analysis of International Relations*, Englewood Cliffs, Prentice Hall Inc.
- DIMITRIJEVIĆ, V. (1973), *Pojam sigurnosti u međunarodnim odnosima*, Beograd, Rad.
- HETTNE, B. (1984), *Approaches to the Study of Peace and Development*, Tilburg, Tilburg University.
- SCHLEICHER, C. P. (1962), *International Relations*, Englewood Cliffs, Prentice Hall Inc.
- SPYKMAN, N. J. (1944), *The Geography of Peace*, New York, Brace and Co.
- VITAL, D. (1967), *The Inequality of States: A Study of Small States*, Oxford, Oxford University Press.
- VUKADINOVIC, R. (1978), *Teorije o međunarodnim odnosima*, Zagreb, Centar društvenih djelatnosti.
- VUKADINOVIC, R. (1982), »Sigurnost u političkoj teoriji i praksi« u: Bekić, D. i dr.
- WOLFERS, A. (1962), *Discord and Colaboration*, Baltimore, John Hopkins Press.

Mario Nobilo

**THE NOTION OF SECURITY IN THE TERMINOLOGY OF
INTERNATIONAL RELATIONS**

Summary

The subject of this paper is one of the most frequently used and least clarified notions in foreign affairs and the theory of international relations: the notion of security. It is most often found in discussions of the problems of the internal stability of political systems, protection of sovereignty, provision of peace and development and in discussions of the interests in disarmament. *Public security* means provision of law and order and prevention of crime and terrorism, while *state security* implies provision of the continuity of the political system and constitutional government. *National security* is defined as an effort of every nation/state to preserve its sovereignty, territorial integrity, physical existence of its population, political independence and a right to development. *Regional security* is determined by the total political, ideological, economic and other relations in the region as well as by the interests of the great powers. *International security* is not a mere summation of the national security of individual countries but rather a commitment to appropriate values in international relations. *Collective security* is an instrument for the protection of the regional and international security. The author pays special attention to the *security of developing countries* as a separate model in international relations.